

Znanstvena manifestacija
i skup s međunarodnim sudjelovanjem

ANTE STARČEVIĆ

LIK—DJELO —HISTORIOGRAFIJA

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3
i
Hrvatski državni arhiv,
Trg Marka Marulića 21

četvrtak i petak,
25. i 26. svibnja 2023.

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest

Centar za komparativnohistorijske
i interkulturalne studije

Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest

Hrvatski državni arhiv

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Leksikografski zavod Miroslav Krleža

Matica hrvatska
– Odjel za povijest Matice hrvatske

Znanstveni zavod Fakulteta hrvatskih
studija Sveučilišta u Zagrebu

mh
maticahrvatska
Utemeljena 1842.

ANTE STARČEVIĆ
LIK — DJELO
— HISTORIOGRAFIJA

PROGRAM RADA
/SAŽECI IZLAGANJA

Fakultet hrvatskih studija

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Zagreb, 2023.

TIJELA MANIFESTACIJE

Programsko-organizacijski odbor

doc. dr. sc. **Mijo Beljo**

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

izv. prof. dr. sc. **Ante Bralić**

Odjel za povijest, Sveučilište u Zadru

dr. sc. **Dinko Čutura**

ravnatelj Hrvatskoga državnog arhiva

akademik **Stjepan Ćosić**

o. d. dekana Fakulteta hrvatskih studija

mr. sc. **Ladislav Dobrica**

Hrvatski državni arhiv, pročelnik Odjela za informacije i komunikaciju

izv. prof. dr. sc. **Tomislav Galović**

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest

Miro Gavran

predsjednik Matice hrvatske

dr. sc. **Filip Hameršak**

ravnatelj Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža

prof. dr. sc. **Željko Holjevac**

ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar

prof. dr. sc. **Stjepan Matković**

Hrvatski institut za povijest

prof. dr. sc. **Zrinka Nikolić Jakus**

pročelnica Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

doc. dr. sc. **Zvezdana Sikirić Assouline**
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Odsjek za povijest

izv. prof. dr. sc. **Domagoj Tončinić**
dekan Filozofskoga fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. sc. **Marko Trogrlić**
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Splitu,
Odsjek za povijest

izv. prof. dr. sc. **Vlatka Vukelić**
Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu,
Odsjek za povijest

Pripremni odbor

Tomislav Brandolica
Znanstveni zavod Fakulteta hrvatskih
studija, Sveučilište u Zagrebu

dr. sc. **Matko Globačnik**
Centar za komparativnohistorijske i
interkulturene studije, Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Lucija Mihalek
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Obadić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

dr. sc. **Vlatko Smiljanić**
Znanstveni zavod Fakulteta hrvatskih
studija, Sveučilište u Zagrebu

Nikolina Šimetin Šegvić
Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu

Jure Trutanić
Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu

**Predsjednik
programsko-organizacijskoga
i pripremnoga odbora**
doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić

Tajnik
Jure Trutanić

PREDGOVOR

Godinu 2023. u historiografskoj zajednici i šire obilježava **dvjestota obljetnica** rođenja **Ante Starčevića** (Veliki Žitnik kod Gospića, 23. svibnja 1823. – Zagreb, 28. veljače 1896.). Radi se o jednoj od središnjih figura hrvatske političke i intelektualne povijesti 19. stoljeća. Kao **ličnost**, intrigirao je suvremenike nepokolebljivim stavovima, ustrajnim povjerenjem u hrvatski narod i jasno definiranim ciljevima. „Stari“, kako su ga zvali mladi sljedbenici, ostavio je brojne zapise, govore, misli, razrađene ideje – **djela**. Ona su, kako je sam u oporuci naznačio, „spomenik“ koji ga čuva u „sladkoj uspomeni naroda horvatskoga“, i dva stoljeća nakon njegova rođenja.

I prije Starčevićeve smrti došlo je do prvih lomova unutar Stranke prava, odnosno pojave različitih tumačenja što u stvari čini njegovu izvornu misao. Iako je zabranio „svaki spomenik i svaku javnu počast“, još je za života pretvaran u mitsku figuru. Drugi nadimak, „otac domovine“, dobio je također prije smrti, što ga je uključilo u „panteon hrvatskih velikana“ i obilježilo interpretacije njegova lika i djela. Međutim, Starčević nije želio biti političkim vođom. Unatoč tome, rani radovi koji se bave životom i djelom Ante Starčevića (K. Šegvić, M. Cihlar Nehajev i dr.) pridaju mu legendarnu ulogu filozofa-proroka. Tako još za vrijeme njegova života započinje povijest uporabe i zlouporabe misli Ante Starčevića. Taj fenomen prisutan je, posebice kada je hrvatska državnost u pitanju, kroz cijelo 20. stoljeće te nudi različita „čitanja“ ideoloških sustava u kojima se hrvatska politika razvijala. Povodom dvjestote godišnjice Starčevićeva rođenja različiti narativi koji tumače, iskrivljavaju ili prisvajaju njegovu misao također su predmet stručnih historiografskih analiza. Cilj je ove znanstvene manifestacije sagledati lik i djelo Ante Starčevića iz različitih perspektiva, odnosno ponuditi pregled široko osmišljenih i problemski orijentiranih tema, koje bi trebale dati uvid u njegovu političku i intelektualnu ostavštinu, opće djelovanje u hrvatskoj politici 19. stoljeća, mjesto u odnosu na političke rivale, itd. Također, jedan od glavnih zadataka bit će preispitivanje postignuća hrvatske **historiografije** o navedenim

temama, odnosno određivanje dosega istraživanja na temu pravaštva unutar okvira općih kretanja hrvatske historiografije u pojedinim razdobljima. Intencija je dati ne samo uvid u pojedine interpretacije Starčevića u odnosu na hrvatsku politiku i kulturu 19. stoljeća, već odrediti glavne pristupe i centre istraživanja pravaštva u hrvatskoj historiografiji.

Znanstvena manifestacija „**Ante Starčević – lik – djelo – historiografija**“ okupit će relevantne središnje strukovne, znanstvene i kulturne institucije te uspostaviti suradnju među istraživačima u obliku znanstveno-stručnoga foruma koji ih međusobno povezuje. Izlaganja sa skupa u proširenom obliku bit će moguće nakon standardnog postupka recenziranja objaviti u znanstvenom časopisu **Radovi Zavoda za hrvatsku povijest** u posebnom **tematskom broju** za 2024. godinu.

Zagreb, 15. svibnja 2023.

Filip Šimetin Šegvić

PROGRAM RADA

Četvrtak, 25. svibnja 2023., s početkom u 9.30 sati

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, Vijećnica

Otvaranje skupa

„Ante Starčević:

lik – djelo – historiografija“,

9.30 – 10.30

Obraćanje i pozdravne riječi
organizatora skupa uz nastup
Akademskega zbora Filozofskog
fakulteta *Concordia discors*

Domagoj Tončinić

(u ime Filozofskoga fakulteta)

Stjepan Ćosić

(u ime Fakulteta hrvatskih studija)

Dinko Čutura

(u ime Hrvatskoga državnog arhiva)

Tomislav Galović

(u ime Matice hrvatske)

Željko Holjevac

(u ime Instituta društvenih znanosti
Ivo Pilar)

Filip Hameršak

(u ime Leksikografskoga zavoda
Miroslav Krleža)

Zrinka Nikolić Jakus

(u ime Odsjeka za povijest)

Filip Šimetin Šegvić

(u ime Programsko-organizacijskoga
odbora)

Otvaranje skupa vode

Lucija Mihalek i Ivana Obadić.

I. sjednica

(predsjedavaju: Nikola Anušić i
Filip Šimetin Šegvić)

10.45 – 11.00: **Nikša Stančić,**

Na putu od etničkoga prema
oblikovanju hrvatskoga
nacionalnog identiteta

11.00 – 11.15: **Pavo Barišić,**

Politička filozofija Ante
Starčevića

11.15 – 11.30: **Drago Roksandić,**

Ante Starčević u „prevratu“,
„prevrat“ u Anti Starčeviću
1848./1849.

11.30 – 11.45: **Agneza Szabo,**

Dr. Ante Starčević i njegovi
politički stavovi u Hrvatskome
saboru 1861., te od 1865. do 1867.
godine

11.45 – 12.00: **Stjepan Matković,**

Starčević i saborski izbori
(1861. – 1892.)

12.00 – 12.15: **Rasprava**

Stanka, 12.15 – 12.30

II. sjednica

(predsjedavaju: Pavo Barišić i
Stjepan Matković)

- 12.30 – 12.45: **Arijana Kolak Bošnjak**,
Ante Starčević prema
unionističkoj politici 1860-ih
- 12.45 – 13.00: **Branko Ostajmer**,
Starčevićeva smrt na
stranicama (polu)službenih
listova Khuenove vlade i
Narodne stranke
- 13.00 – 13.15: **Jure Trutanić**,
Ante Starčević i hrvatsko
državno pravo u ideološkom
sustavu don Mihovila
Pavlinovića
- 13.15 – 13.30: **Luka Marković**
– **Marko Trogrlić**,
Pravaštvo Ante Trumbića
- 13.30 – 13.45: **Ivan Brlić**
– **Adrian Knežević**,
Utjecaj Starčevićeve političke
ideologije i ostavštine na
uspostavu i djelovanje politike
novoga kursa
- 13.45 – 14.00: **Rasprava**

Stanka, 14.00 – 14.15

III. sjednica

(predsjedavaju: Branko
Ostajmer i Tomislav Brandolica)

- 14.15 – 14.30: **Bruna Kuntić-Makvić**,
Slavni hrvatski muževi i Apijan
iz Aleksandrije
- 14.30 – 14.45: **Tomislav Galović**,
Starčević i glagoljica
- 14.45 – 15.00: **Hrvoje Petrić**,
Braća Radić i Ante Starčević
- 15.00 – 15.15: **Ante Bralić – Filip Lenić**,
Percepcija Starčevićeve i
Strossmayerova u međuratnoj
hrvatskoj historiografiji
- 15.15 – 15.30: **Dragan Damjanović**,
Arhitektura Starčevićevog
doma u Zagrebu: između
internacionalizma kasnoga
historicizma i potrage za
narodnim stilom
- 15.30 – 15.45: **Matko Globačnik**,
Kerubin Šegvić kao Starčevićev
biograf
- 15.45 – 16.00: **Rasprava**

16.00: Ručak za sudionike skupa

Petak, 26. svibnja 2023., s početkom u 9.00 sati

Hrvatski državni arhiv,

Trg Marka Marulića 21, dvorana Katalozi

Predstavljanje posebnoga izdanja Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža
(vode: Lucija Mihalek i Ivana Obadić)

9.00 – 9.15: **Bruno Kragić**
– **Filip Hameršak**,
Ante Starčević u enciklopedici
Leksikografskoga zavoda
Miroslav Krleža
(1823 – 1850 – 2023)

IV. sjednica
(predsjedavaju: Drago
Roksandić i Ladislav Dobrica)

9.15 – 9.30: **Ivan Samardžija**,
Starčević i Strossmayer u
izdanjima Leksikografskoga
zavoda – analiza i
interpretacija

9.30 – 9.45: **Marijana Horvat**
– **Željko Jozić**,
Jezikoslovni prinosi Ante
Starčevića

9.45 – 10.00: **Božidar Petrač**,
Miroslav Krleža i Ante
Starčević

10.00 – 10.15: **Rasprava**

Stanka, 10.15 – 10.30

V. sjednica
(predsjedavaju: Željko Holjevac
i Filip Hameršak)

10.30 – 10.45: **Vlatka Vukelić**,
Ante Starčević – idejni uzor za
rješenje nacionalnoga pitanja
unutar Lukasova kruga

10.45 – 11.00: **Boris Beck**,
Tijelo i politika – portret Ante
Starčevića u biografiji Josipa
Horvata

11.00 – 11.15: **Martin Previšić**,
Vaso Bogdanov i Ante Starčević

11.15 – 11.30: **Antea Tokić**,
Ljerka Kuntić – predvodničko
istraživanje rane faze Stranke
prava

11.30 – 11.45: **Tomislav Brandolica**
– **Filip Šimetin Šegvić**,
Pravaško proljeće: povjesničari o
Starčeviću oko 1971. godine

11.45 – 12.00: **Rasprava**

Stanka, 12.00 – 12.30

VI. sjednica

(predsjedavaju: Martin Previšić
i Jure Trutanić)

- 12.30 – 12.45: **Leo Marić**,
Blaž Jurišić i recepcija Ante
Starčevića
- 12.45 – 13.00: **Dean Slavić**,
Ante Starčević u Budakovoj
knjizi „Hrvatski narod u borbi za
samostalnu i nezavisnu hrvatsku
državu“
- 13.00 – 13.15: **Tomislav Jonjić**,
Ante Starčević u ustaškoj
propagandi
- 13.15 – 13.30: **Rasprava**
- 13.30 – 15.00: **Ručak
za sudionike skupa**

VII. sjednica

(predsjedavaju: Matko
Globačnik i Nikolina Šimetin
Šegvić)

- 15.00 – 15.15: **Ivan Smiljanić**,
Austrija i Francuska kao idejni i
geopolitički antipodi u pravaškoj
ideologiji Ante Starčevića
- 15.15 – 15.30: **Andrej Rahten**,
Od „vođe sekte“ do „najodličnijeg
rodoljuba hrvatskog“: percepcija
Ante Starčevića u slovenskom
tisku
- 15.30 – 15.45: **Željko Holjevac**,
Sjećanje na Antu Starčevića u
Lici (1896. – 2006.)
- 15.45 – 16.00: **Veronika Novoselac
– Ines Sabotič**,
Ante Starčević: od ideologa i
političara do mjesta sjećanja
- 16.00 – 16.15: **Ante Bežen**,
Ante Starčević i hrvatski
nacionalni identitet u
kurikulima za osnovnu i srednju
školu
- 16.15 – 16.45: **Završna rasprava
i zatvaranje skupa**

Portret Ante Starčevića
(HR-HDA-1443. Zbirka fotografskih portreta 19. i 20. st.,
br. 1055)

Pavo Barišić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za filozofiju
pbarisic@hrstud.hr

Politička filozofija Ante Starčevića

U predavanju ću izložiti temeljni idejni sklop Starčevićeve političke filozofije. Polazište je moderno liberalno shvaćanje države oblikovano tijekom školovanja u Zagrebu i učvršćeno za vrijeme studija na Kraljevskom sveučilištu u Pešti u jeku najvećih revolucionarnih zbivanja koja su se ikada proširila u valovima diljem Europe – od Pariza preko Milana i Frankfurta do Pešte i Budima – i nose naziv „proljeće naroda“ (‘Springtime of the Peoples’ [John Merrimann]). Peštanski doktor filozofije nakon povratka u Zagreb iz uzavrele mađarske prijestolnice pribivao je sjednicama Hrvatskoga sabora u lipnju 1848. Iz tih je političkih iskustava i intenzivna proučavanja klasika novovjekovne prosvjetiteljske filozofije, od Montesqueuia do Rousseaua, gradio ideal vladavine puka i primjeren ustroj društva oslonjen na teoriju ljudskih prava i sloboda. Baštineći idejnu tradiciju Francuske revolucije, ističe kako je u modernom određenju države riječ o nespornim i neotuđivim naravnim pravima ljudi kao autonomnih pojedinaca. Uz svrhu države u čudorednom zajedništvu pita se i za zajedništvo pojedinaca kao pravnih subjekata. Demokratski legitimitet državna zajednica potvrđuje svojom stalnom provjerom društvenoga ugovora, koliko se priznaju i poštuju temeljna prava slobodnih osoba koje su stupile u državnu zajednicu. Ocrtavajući razliku između antičke demokracije i moderne države, Starčević ističe polazište Francuskoga prevrata, načelo da suverenost dolazi od naroda i da su svi ljudi pred zakonom jednaki. Ideja slobode ugrađena je u osnovu države. Starčević se često izriječom poziva na geslo: „Sloboda, jednakost, bratstvo“. Njegove predstavke Riječke županije mogu se označiti hrvatskom inačicom deklaracije o nezavisnosti. Za odnose među narodima i za europski mir osobito je značajno njegovo isticanje solidarnosti i bratstva ravnopravnih naroda koji se mogu udruživati u međunarodne saveze i zajednice država na sljedećim načelima: „Sloboda, pravica, sigurnost, blagostanje sjedinjuju, a protivna rastavljaju ljude i narode.“

Boris Beck

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu
Studij novinarstva
boris.beck@fpzg.hr

Tijelo i politika — portret Ante Starčevića u biografiji Josipa Horvata

Josip Horvat bio je između dvaju ratova glavni urednik *Jutarnjega lista* te politički komentator. Njegovoj knjizi o Ante Starčeviću, objavljenoj 1940. u Zagrebu, prethodila je biografija Frana Supila (1938.) i prvi svezak *Kulture Hrvata kroz 1000 godina* (1939.), a slijedio je drugi svezak *Kulture Hrvata* (1942.), da bi autor opet počeo objavljivati tek 1960., uslijed poratne zabrane djelovanja. Riječ je o stalnom Horvatu interesu, kako za važne političke osobe, tako i za razumijevanje povijesnog kontinuiteta, pri čemu se izričito ograđuje od pretenzija da predmetima svog pisanja pristupa sa historiografskom znanstvenošću. Njegova je želja ispričati priču, odnosno pružiti portret, doduše na istinitim temeljima, zbog čega u njegovim tekstovima stalno postoje signali autentičnosti. Horvatova se priča uvijek iskazuje u skladu s njegovim političkim nazorima, a prirodno-geografski okoliš i tjelesnost portretiranih konstantno se prepliće s kulturnim. U tom se smislu fizionomijske osobitosti Ante Starčevića uspoređuju s njegovim duševnim osobinama, kao i političkim djelovanjem, a sve u svrhu oblikovanja jedinstvene ljudske osobnosti od prijelomnoga utjecaja na hrvatsku povijest. Horvat korištenjem žanra portreta spaja tjelesnost i političnost, kako bi pokazao povezanost geografskoga i povijesnoga te pojedinca i nacije, ali također afirmira i ideje individualizma i liberalizma.

Ante Bralić

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
abralic@unizd.hr

Filip Lenić

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
flenic@unizd.hr

Percepcija Starčevićeva i Strossmayerova u međuratnoj hrvatskoj historiografiji

Ante Starčević svojim je djelovanjem već za života postigao mitski status. Najvažnija pitanja koja nisu bila riješena za austrijskoga razdoblja nisu bila, naravno u drugačijem kontekstu, riješena niti u vrijeme monarhističke Jugoslavije u što ubrajamo pitanje hrvatske samostalnosti, odnosa prema dominirajućim nacijama, pitanje granica i naziva jezika. Uvođenjem općega prava glasa u sjevernoj Hrvatskoj (na jugu su to pravo dijelom već imali za austrijskoga razdoblja) hrvatski nacionalni pokret se omasovljuje, a Starčevićev lik ne gubi na svojoj simboličkoj snazi nego, dapače, još jača. U takvim okolnostima veoma je značajno objavljivanje zbornika radova *Dr. Ante Starčević – o 40. obljetnici smrti*, objavljenoga u Zagrebu 1936., u kojem se neki od najznačajnijih ondašnjih hrvatskih intelektualaca osvrću na povijesnu ulogu Staroga. Međutim, pored toga što je zbornik trebao biti posvećen Starčeviću, dobar dio tekstova žestoko se obračunava sa Strossmayerom, vidjevši u njemu predstavnika jugoslavenske ideje u koju su se hrvatski intelektualci bili razočarali. Iz tekstova je vidljivo da se Ante Starčević i Josip Juraj Strossmayer promatraju kroz prizmu suvremenosti, a ne povijesne kontekstualizacije.

Tomislav Brandolica

Znanstveni zavod
Fakulteta hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu
tbrandoli@hrstud.hr

Filip Šimetin Šegvić

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest
phillip.simetinsegvic@gmail.com

Pravaško proljeće: povjesničari o Starčeviću oko 1971. godine

Vrijeme 1967. – 1971., uz sveobuhvatne društvene promjene vezane uz Hrvatsko proljeće, karakterizira i promjena odnosa prema temama i ličnostima iz hrvatske povijesti, napose političke historije. Dotad izbjegavane ili strogo znanstveno obrađivane teme počinju se u javnoj sferi prikazivati kroz prizmu popularizacije historijskoga sadržaja, koji ima karakteristike „buđenja“ nacionalnoga osjećaja. Historijski diskurs u javnosti se mjestimično radikalizira, a i žarišta znanstvene historije prilagođavaju se novonastalim okolnostima na različite načine. Primjerice, započinje organizacija raznih izložbi i manifestacija koji su u skladu s osvježnim pogledom na hrvatsku povijest. U ovom će se izlaganju na primjeru trajnosti i promjena u percepciji i ocjenama lika Ante Starčevića ukazati na forme koje je popularizacija povijesnoga diskursa u ovim turbulentnim godinama imala u javnosti. U središtu su analize radovi, izjave, polemike i djelovanje Mirjane Gross, tada vodeće povjesničarke koja je proučavala povijest pravaštva i Starčevića kao središnju ličnost pravaškoga pokreta. U izlaganju će se problematizirati njezini stručni sudovi prema Starčeviću izneseni pred stručnu publiku, širu javnost u popularnom obliku, u polemici sa srpskim povjesničarima te na kraju u užem političkom krugu.

Ivan Brlić

Institut društvenih znanosti
– PC Gospić
iva.brlic@pilar.hr

Adrian Knežević

Institut društvenih znanosti
– PC Gospić
adrian.knezevic@pilar.hr

Utjecaj Starčevićeve političke ideologije i ostavštine na uspostavu i djelovanje politike novoga kursa

Političko djelovanje Ante Starčevića, kasnije prozvanoga ocem domovine, u vremenu od više od šezdeset godina svakako je utjecalo na politički i društveni život brojnih političkih stranaka i pojedinaca. Još za života, a posebice nakon smrti, Starčevićeva precizna, nepokolebljiva i konzistentna politika dovela je i do političkih razmimoilaženja, ne samo kod osoba i skupina ljudi koji su ideološki bili bliski Anti Starčeviću, već i kod drugih stranaka koje su činile tadašnji politički život hrvatskih pokrajina u okviru Austro-Ugarske Monarhije. Spletom turbulentnih globalnih političkih okolnosti, austrijskoga političkog i gospodarskog pritiska dio političara iz Dalmacije i Banske Hrvatske okrenuo je novu stranicu u odnosima prema tadašnjoj vlasti, odnosno novi pravac (kurs) prema mogućoj ideji političke neovisnosti Hrvatske. Na koji su sve način prvaci tzv. novoga kursa tražili modele jačanja neovisnosti od austrijskoga dvora i koliko je u njihovim programima sadržana i Starčevićeva politička misao, pokazat će ovo predavanje. Koristeći ondašnje tiskovine (*Narodne novine*, *Crvena Hrvatska*, *Jedinstvo*, *Novi list*), relevantnu literaturu, korespondenciju i zapisnike sjednica Dalmatinskoga sabora, nastojat će se odgovoriti na pitanje kako su se dalmatinski narodnjački i pravaški pravci približili programima političkih Srba i Talijana i u kojoj su mjeri zadržali pravaške ideje i misli. Naposljetku, pokušat će se odgovoriti na pitanje je li kod njih bilo mjesta za Starčevićeve ideje i načela, ili su ih ti političari novog kursa ipak postupno odbacivali smatrajući ih anakronima i nerealnima.

Dragan Damjanović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest umjetnosti

ddamjano@ffzg.hr

Arhitektura Starčevićvog doma u Zagrebu: između internacionalizma kasnoga historicizma i potrage za *narodnim* stilom

Među rijetkim javnim građevina podignutima u Zagrebu krajem 19. stoljeća na čijim pročeljima susrećemo težnju za upotrebom motiva iz hrvatskog narodnog stila ubraja se Starčevićev dom na Trgu Ante Starčevića broj 6. Zgrada je podignuta 1894. – 1895. prema projektu tada iznimno plodnoga zagrebačkog arhitektonskog biroa Höhnigsberg & Deutsch „u monumentalnom slogu talijanske renaissance“. S ciljem, međutim, da joj se, sukladno programu natječaja za projekte na kojemu su spomenuti arhitekti pobijedili, dade „pravi narodni izražaj“ okrunjena je kupolom na čijoj je prednjoj strani izveden u crijepu motiv koji asocira na tekstilni tradicijski rad. Hrvatstvo zgrade time je na sličan način markirano kao i nekoliko desetljeća ranije hrvatstvo crkve svetoga Marka, mada daleko suzdržanije. Cilj je ovoga izlaganja izložiti povijest izgradnje Starčevićvog doma te kontekstualizirati njezino arhitektonsko rješenje s događanjima u povijesti arhitekture Zagreba, Hrvatske i Srednje Europe kraja 19. i početka 20. stoljeća.

Tomislav Galović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

tgalovic@ffzg.hr

Starčević i glagoljica

Manje je poznata činjenica da je Istarski razvod – taj iznimno važan srednjovjekovni pravni spomenik u kojemu se temeljem pravnoga postupka opisuju i određuju sporne međe i granice („termene i kunfine“) posjeda pojedinih istarskih seoskih „komuna“ (općina) koje su bile sporne, a prostirale se između tadašnjih feudalnih gospodara Pazinske knežije, Akvilejskoga patrijarha/Oglejske Patrijaršije i Mletačke Republike – prvi u historiografiji objavio upravo dr. Ante Starčević (1823. – 1896.). Učinio je to u *Arhivu za pověstnicu jugoslavensku* (knj. II.) 1852. godine, pod uredništvom Ivana Kukuljevića Sakcinskoga i u izdanju Društva za jugoslavensku pověstnicu i starine u Zagrebu, transliteriravši pritom izvorni glagoljički tekst u latinicu i opremivši izdanje svojim predgovorom, povijesno-filološko-pravnim i topografskim bilješkama te jednim listom faksimila izvornika. Prijepis je učinio na temelju primjerka Istarskoga razvoda koji je u svome vlasništvu imao dr. Ljudevit Gaj, a potonji mu ga je ne samo ustupio (to je tzv. Kršanski prijepis Levca Križanića – kanonik žminski i tinanski – iz 1546. koji se sada čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod signaturom: R 3677) već ga i poticao na rad. Bilo je to uoči neoapsolutizma u Hrvatskoj. Starčević je objavio Istarski razvod pod naslovom „Razvod istrianski od god. 1325.“ u odjeljku *Arkiva* naslovljenom „Pověstnica pravoznanstvena“, u kojemu su svoje mjesto našli i drugi važni hrvatski pravni spomenici – statuti i razvodi („Statut otoka Krka“, „Razvod medjah od Mosčenicah i Kožlaka“, „List od konfini med Bakrani, Grobničani i Tersaćani“ i dr.). Jer konstatira Starčević: „Spomenik ovaj nije samo zato zlamenit, što se iz njega jasno vidi, da je kod otacah naših, jezik hervatski bio sasvim služben, a ne samo služben nego i diplomatički, – još onda, kad mnogi zapadni narodi nisu ni mislili, da bi svoj na to veličanstveno mesto uzneli (...).“ U izlaganju će se naglasak staviti na okolnosti izdavanja Istarskoga razvoda, egdotička načela, Starčevićovo školovanje i njegovu percepciju hrvatskoga glagoljaštva. O važnosti hrvatske povijesti u životu i

djelovanju Ante Starčevića, a napose njezina srednjovjekovnog razdoblja u kojemu važno mjesto zauzima Istarski razvod, vjerno svjedoči i činjenica da je u svojoj oporuci upravo određena financijska sredstva namijenio „društvu Cirila i Metoda u Istrii (...), društvu za izkapanje davninah u Kninu (...), društvu za hervatsku poviest u Splitu (...)“, tj. Družbi sv. Ćirila i Metoda za Istru, Hrvatskom starinarskom društvu/ Kninskom starinarskom društvu i „Bihaću“, hrvatskom društvu za istraživanje domaće povijesti u Splitu.

Matko Globačnik

Centar za komparativnohistorijske
i interkulturalne studije
Filozofskoga fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
mglobacn@ffzg.hr

Kerubin Šegvić kao Starčevićev biograf

Jednu od prvih značajnijih i najkompletnijih biografija Ante Starčevića napisao je poznati pravaški intelektualac i svećenik Kerubin Šegvić. Objavljena početkom 1911. godine, Šegvićeva knjiga *Dr. Ante Starčević. Njegov život i njegova djela* nastala je u okrilju Starčevićeve stranke prava koju je vodio Mile Starčević, nećak „Staroga“. U specifičnome povijesnom kontekstu fragmentiranosti pravaških političkih struja u Hrvatskoj prije stvaranja svepravaške organizacije ujesen 1911., Šegvićeva knjiga ponudila je pristranu, ali zaokruženu sliku života i ideologije Ante Starčevića koja je nosila i određene političke poruke. Kao i brojna druga njegova djela, Šegvićev *Starčević* doživio je podijeljenu recepciju silovitoga odobravanja ili osporavanja da bi potom bio (pre)malo spominjan i upotrebljavan. Početni dio ovoga članka ima cilj rasvijetliti povijesno-politički kontekst u kojem je djelo nastalo, kao i osobne motive autora za njegovim pisanjem i objavljivanjem, na temelju do sada nekorisćenih izvora. Središnji dio članka ocjenjuje uravnoteženost i nepristranost Šegvićeva prikaza Starčevićeva života i djela s obzirom na političke poruke koje nosi i moderne historiografske kriterije. Završni dio članka prikazuje recepciju Šegvićeva djela do početka Prvoga svjetskog rata, dakle u vrijeme reakcija na njegovo djelo od strane poznatih intelektualaca poput Antuna Gustava Matoša i Jovana Skerlića.

Željko Holjevac

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Zeljko.Holjevac@pilar.hr

Sjećanje na Antu Starčevića u Lici (1896. – 2006.)

Ante Starčević, rođen 23. svibnja 1823. u Velikom Žitniku kraj Gospića, za života se afirmirao kao promicatelj moderne hrvatske nacionalne misli. Po tome je i poslije smrti u Zagrebu 28. veljače 1896. ostao prepoznatljivim u kolektivnoj memoriji, a zadržao se i u sjećanju naraštaja Ličana u Lici i izvan nje. O Starčeviću se danas mnogo toga zna, ali je slabo poznato što su o njemu pisale novine koje su izlazile u rodnoj Lici i lička glasila izvan Like. Tako je pravaški Hrvat, list za pouku, gospodarstvo i politiku u Gospiću, već 5. ožujka 1896. na naslovnoj stranici istaknuo vijest o Starčevićевой smrti. Od siječnja 1907. do svibnja 1908. izlazio je *Starčevićanac*, novine Starčevićeva kluba u Gospiću. Hrvatska sokolska župa Ante Starčević, osnovana 1909. u Gospiću, održala je u kolovozu 1910. svoj slet u Otočcu. Na slet su došli gospički, otočki i senjski sokolaši. Stota obljetnica rođenja Ante Starčevića proslavljena je u svibnju 1923. i u Lici, npr. u Perušiću, a Lički Hrvat, glasilo ličko-krbavskih organizacija Hrvatske republikanske seljačke stranke, posvetio je poseban broj toj obljetnici. U svibnju 1936. otkrivena je u Klancu spomen-ploča Anti Starčeviću na župnoj crkvi u kojoj je bio kršten, i to u povodu 40. obljetnice njegove smrti, o čemu je pisala i zagrebačka *Lička sloga*, najznačajnije ličko glasilo između dvaju svjetskih ratova. *Ličke novine* i *Lički vjesnik* u razdoblju socijalizma nisu posebno promovirali Antu Starčevića, ali je s vremena na vrijeme u regionalnoj periodici bilo uputnica na njega (npr. članak „Znameniti i istaknuti Ličani“ u *Ličkom kalendaru* za 1958.) ili na njegova djela (npr. članak „Nešto o pirnih običajih u Lici“ u *Ličkom zborniku* za 1978.). Za dan Ličko-senjske županije 23. svibnja 1998. predsjednik Republike Franjo Tuđman otvorio je u Velikom Žitniku spomen-dom Ante Starčevića. „Misao Ante Starčevića u temeljima je sadašnje hrvatske države“, prenijela je Tuđmanove riječi *Vila Velebita*, tada mjesečni list Like i Velebitskoga primorja. A u prosincu 2006., u povodu 110. obljetnice Starčevićeve smrti, izašao je poseban broj časopisa *Vila Velebita* o njegovu životu, misli i stvaralaštvu u nakladi Udruge Ličana *Vila Velebita* iz Zagreba.

Marijana Horvat

Institut za hrvatski jezik
i jezikoslovlje
mhorvat@ihjj.hr

Željko Jozić

Institut za hrvatski jezik
i jezikoslovlje
zjozic@ihjj.hr

Jezikoslovni prinosi Ante Starčevića

Djelatnost Ante Starčevića veže se uz nekoliko područja, a jedno je od njih i jezikoslovlje, što se može promatrati kroz promicanje identiteta hrvatskoga jezika, o čemu piše u različitim polemikama i raspravama, priređivanje važnih starih dokumenata i na temelju njegova osobnoga jezičnog izričaja. U tome smislu za Starčevićev je životni put veliku ulogu imala poduka na koju je odlazio stricu Šimi Starčeviću, očevu polubratu, inače istaknutomu intelektualcu, jezikoslovcu, autoru prve hrvatske gramatike pisane hrvatskim metajezikom koja opisuje i normira hrvatski jezik bez usporedbe s drugim jezicima.

Na temelju Starčevićevih članaka *Jezik i pismo Hervatah* (1871.), *Odgovor na poslanicu gospodina A. T. Brlića* (1851. i 1852.), *Odgovor Srbskome Dnevniku i beogradskim novinam* (1852.) analizirat ćemo njegove stavove i promišljanja o hrvatskome jeziku. Također ćemo se osvrnuti na Starčevićev predgovor i priređivanje prvoga izdanja *Istarskoga razvoda*. Ante Starčević je, naime, priredio prvo izdanje *Istarskoga razvoda*, transliterirao ga s glagoljice na latinicu i objavio u *Arhivu za pověstnicu jugoslavensku* 1852. godine. U predgovoru kaže da se iz teksta vidi kako je „jezik hervatski bio sasvim služben, a ne samo služben nego i diplomatički, – još onda, kad mnogi zapadni narodi nisu ni mislili, da bi svoj na to veličanstveno mesto uzneli .

Posljednji dio izlaganja posvetit ćemo prikazu i opisu jezičnih obilježja Starčevićevih djela, odnosno obilježjima njegova idioma.

Tomislav Jonjić

Zagreb

jonjic.tomislav@gmail.com

Ante Starčević u ustaškoj propagandi

Postavši za života simbolom borbe za hrvatsku državnu neovisnost te uzorom političke dosljednosti i morala, Ante Starčević stekao je brojne protivnike i neprijatelje, ali i brojne poštovatelje i sljedbenike. I nakon njegove smrti mnogi su se otimali o njegovo duhovno i političko pokroviteljstvo: pravaške frakcije koje su aspirirale na položaj jedinih njegovih autentičnih baštinka, naprednjačke grupacije koje su posezale za Starčevićevim protuklerikalnim raspoloženjem, suprotstavljene struje među bosansko-hercegovačkim Hrvatima katolicima koje su u pravaškim grupacijama iz banske Hrvatske i Dalmacije tražile legitimaciju i naslon te mnogi drugi. Svi su iz starčevićanskoga ideološkog sustava uzimali ono što su smatrali upotrebljivim u svojoj političkoj borbi.

Slične pojave i procesi mogu se pratiti i između svjetskih ratova, osobito intenzivno u vrijeme snažne europske i svjetske ideološko-političke i vojne konfrontacije tridesetih godina: na jednoj strani Stjepan Buć i njegovi sljedbenici pokušavaju dokazati da je Starčević malne preteča nacional-socijalističke rasističke doktrine; na drugoj Miroslav Krleža i August Cesarec posezanjem za Starčevićem i Kvaternikom žele parirati onima koji komuniste prozivaju kao internacionaliste ili barem kao anacionalne elemente što cijepaju i rastaču hrvatski narodni pokret koji su unutarne i vanjske okolnosti u to doba zbijale uz Vladka Mačeka i Hrvatsku seljačku stranku.

Za Starčevićem kao simbolom, posve logično, od najranijih je početaka posezala i ustaška organizacija. Njezine prvake i vodeće ideologe, stasale u redovima, pa čak i u vodstvu frankovačkoga pravaškog krila, s iskustvom predratne Mlade Hrvatske i poratnoga HANAO-a, dijelom je oblikovala i irska, potom i makedonska odnosno makedonsko-bugarska nacionalna borba, a vrlo rano su se našli rascijepljeni između želje da se proglase ekskluzivnim nositeljima starčevićanstva i pragmatične potrebe da okupe osobito mlađe naraštaje, koji su sazrijevali dijelom i pod okriljem nepravaških stranaka te su nakon skupštinskog atentata 1928. u sve radikalnije omladinske redove donosili vlastita uvjerenja i poglede. Te razlike, čak i suprotnosti unutar ustaških redova koje su se mogle jasno uočiti od ranih dana, bitno će se odraziti na ustaški pokret, a njihovo raščišćavanje onemogućit će slom Nezavisne Države Hrvatske 1945. godine.

Arijana Kolak Bošnjak

Hrvatski institut za povijest
arijanakbosnjak@gmail.com

Ante Starčević prema unionističkoj politici 1860-ih

Ante Starčević uključio se u hrvatski politički život još 1840-ih kao pristaša ilirskoga pokreta. Ipak, tijekom 1850-ih revidirao je svoje stavove prema (južno)slavenskoj/ilirskoj ideji i započeo razvijati novu hrvatsku nacionalnu ideologiju, čiji su nositelji postali pravaši. Nakon uvođenja ustavnosti Starčević se sa svojim programom javio najprije u predstavkama Riječke županije, a zatim ga je snažno zastupao i na zasjedanjima Hrvatskoga sabora. Glavne odrednice koje je zastupao u svom političkom djelovanju bile su cjelokupnost i samostalnost Hrvatske, dakle „ni pod Beč, ni pod Peštu“, tj. protivio se zajedničkim poslovima i političkom savezu s Austrijom i Ugarskom. No, tijekom 1860-ih povremeno je surađivao s pristašama promadžarske politike u Hrvatskoj, tzv. unionistima. Unionisti su se okupljali oko ideje obnove političkog saveza s Ugarskom, ali su u njihovim redovima postojali različiti prijedlozi kako taj savez treba izgledati, odnosno kakav položaj Hrvatska treba u njemu imati. S obzirom na to da je unionistička politika bila u suprotnosti sa Starčevićevim zagovaranjem samostalne Hrvatske zanimljivo je istražiti koje su dodirne točke povezale Starčevića i unioniste, s kojim je unionistima bio sklon surađivati te koji su ga razlozi nukali na suradnju, ali i kako se odnos Starčevića prema unionistima i unionista prema Starčeviću tijekom 1860-ih razvijao.

Bruna Kuntić-Makvić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

brunakm@yahoo.com

Slavni hrvatski muževi i Apijan iz Aleksandrije

Prvi tajnik Vjekoslav Babukić zaboravio je pisani poziv na sastanak novoutemeljene Matice u izdanju grčkoga izvornika Apijanove Rimске povijesti (2. st. kršć. ere). Jasno je da su ilirce zanimali rimski ratovi protiv Ilira, no Apijan nije bio u obrazovnom kanonu i njegovo se djelo nije pojavilo u sjajnome nizu „Prijevoda grčkih i rimskih klasika“ koji je Matica započela u 19. st. Međutim, Ljudevit Gaj naručio je od Ante Starčevića prijevod Apijanova poglavlja o ratovima koje su Rimljani vodili za Ilirik. U siječnju 1854. godine Starčević mu ga je isporučio poštom, jer mu se nije slagalo „sa značajem osobno pohoditi muža“ koji u njemu „bez i najmanjega uzroka svoga nepriatelja smatra“. Trebalo je devet godina da Gaj tiska prijevod u *Danici* (br. 16 – 18/1863). Iste je godine Starčević dao objaviti inoviranu verziju prijevoda u *Arhivu za povjestnicu jugoslavensku* (br. 7/1863) koji je uređivao Ivan Kukuljević Sakcinski. Starčević se i neovisno o Gaju i Kukuljeviću bavio Apijanovim tekstom. Uspoređivao je izdanja grčkoga izvornika i starije latinske prijevode. U više se navrata očitovao o tome. Raspoložemo i dvama rezultatima njegova rada, te ga možemo vrednovati i kao prevoditelja antičkoga historiografskog djela s klasičnoga grčkog jezika.

Leo Marić

Delnice

leo.maric@protonmail.com

Blaž Jurišić i recepcija Ante Starčevića

Blaž Jurišić (1891. – 1974.) bio je hrvatski jezikoslovac koji je u hrvatskoj znanosti zapamćen ponajprije po dijalektološkim istraživanjima i radu na standardizaciji hrvatskoga jezika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. No, Jurišić je također ostavio velik utjecaj na recepciju Ante Starčevića u 20. stoljeću kao autor dvaju izdanja Starčevićevih izabranih djela. *Izabrani spisi* (1943.) objavljeni su tijekom Nezavisne Države Hrvatske, u čijoj su državnoj ideologiji Ante Starčević i starčevićanstvo imali veliku političku važnost, dok su *Misli i pogledi: pojedinac-Hrvatska-svijet* (1971.) objavljeni u radikalno drukčijem političkom ozračju socijalističke Jugoslavije.

U izlaganju će biti analizirana Jurišićeva selekcija Starčevićevih tekstova u kontekstu ideoloških sukoba 1940-ih i 1970-ih, ali i u svjetlu Jurišićevih ranih pravaških (milinovačkih) političkih iskustava i kasnijega kulturno-političkog djelovanja.

Marko Trogrlić

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Splitu
Odsjek za povijest
mtrogrlic@ffst.hr

Luka Marković

Književni krug Split
- Marulianum
lukamarkovic476@gmail.com

Pravaštvo Ante Trumbića

Ante Trumbić (Split, 1864. – Zagreb, 1938.) već se kao student prava upoznao s osobom Ante Starčevića, ali i pravaškim idejama. Suradio u pravaškom listu *Hrvatska* kritizirajući oportunističku politiku narodnjaka u Dalmaciji te, od 1894. intenzivno djeluje na okupljanju svih pravaških skupina u Dalmaciji u jedinstvenu pravašku organizaciju – Stranku prava. I kao zastupnik u Dalmatinskom saboru (od 1896.) i kao zastupnik u Carevinskom vijeću (od 1897.) nastupa s izrazito pravaških političkih pozicija. U referatu pod gornjim naslovom dat će se sintetičan pregled mjesta i utjecaja Ante Starčevića i pravaške misli u političkoj misli i djelovanju Ante Trumbića.

Stjepan Matković

Hrvatski institut za povijest
matkovic@isp.hr

Starčević i saborski izbori (1861. – 1892.)

Starčevićev politički rad bio je u znatnom dijelu prepoznatljiv po brojnim govorima koje je održao u Saboru Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. U središtu ovoga izlaganja bit će pitanje Starčevićevih izbora u Sabor i njegov odnos prema izbornom pravu. Po prvi je put izabran u izbornom kotaru hreljinsko-grobničkom 1861. za saborskog zastupnika. Do kraja života, uz kraći izuzetak tijekom 1870-ih izazvan Rakovičkim ustankom, zastupao je u Hrvatskom saboru treći izborni kotar grada Zagreba (1865.), Kraljevicu (1878.), Bakar (1881.), Krasicu, (1884.) Čabar (1887.) i Delnice (1892.), ali je, u skladu s pravilima izbornoga prava, biran i u drugim izbornim jedinicama s promjenjivim uspjehom.

Veronika Novoselac

Hrvatsko katoličko sveučilište
Odjel za povijest
veronika.novoselac@unicath.hr

Ines Sabotič

Hrvatsko katoličko sveučilište
Odjel za povijest
ines.sabotic@unicath.hr

Ante Starčević: od ideologa i političara do mjesta sjećanja

Da bi se razumjela jedinstvena Starčevićeva uloga u hrvatskoj povijesti i društvu, rad analizira njegov život i politička stajališta u kontekstu koncepta mjesta sjećanja i društvenoga sjećanja. Kritičkim pregledom različitih interpretacija i perspektiva na lik i djelo Ante Starčevića, nastoji se istražiti kako su različiti društveni akteri koristili njegov lik i djelo u procesu stvaranja i oblikovanja društvenoga sjećanja. Razmatra kako se ono prenosi i održava kroz različite generacije i društvene skupine na primjeru različitih oblika javne *memorijalizacije*. Kroz prizmu mjesta sjećanja i društvenoga sjećanja, propituje se kako se društveno sjećanje na Antu Starčevića konstruira, tumači i oblikuje te koje su implikacije takve konstrukcije za nacionalni identitet i društvene procese.

Branko Ostajmer

Hrvatski institut za povijest
bostajmer@gmail.com

Starčevićeva smrt na stranicama (polu)službenih listova Khuenove vlade i Narodne stranke

Smrt Ante Starčevića bila je u Hrvatskoj, kao i u ostalim dijelovima Austro-Ugarske Monarhije, popraćena stotinama novinskih tekstova različitoga opsega, sadržaja i tona. Pokojnikov lik i politički rad ocjenjivali su mnogi, u rasponu od najvećih poštovatelja do najokorjelijih političkih protivnika. Niti među potonjima nije bilo nikoga tko bi mogao prešutjeti Starčevićev silazak s povijesne scene, niti je bilo ikoga tko bi zaniijekao da je posrijedi istaknuta osoba hrvatske povijesti, čovjek iznimnoga osobnog poštenja i neospornih visokih moralnih načela. No, te su točke ujedno mahom bile i jedine oko kojih je na hrvatskoj novinskoj i široj političkoj sceni vladalo suglasje.

I dok je manje-više dobro poznato što je o Dragutinu Khuen-Héderváryju i njegovim sljedbenicima mislio i govorio „Otac domovine“, u ovom će se izlaganju nastojati predstaviti i drugu stranu te medalje, odnosno pokazati što su o njemu nakon smrti pisala najvažnija službena i poluslužbena glasila zagrebačke Zemaljske vlade i Narodne stranke (ponajprije *Narodne novine*, *Pravi prijatelj naroda*, *Agramer Zeitung*, *Die Drau*, *Slavonische Presse*).

Božidar Petrač

Matica hrvatska

bozidar.petrac@outlook.com

Miroslav Krleža i Ante Starčević

Miroslav Krleža u svojem je stvaralaštvu višekratno pisao o Anti Starčeviću, prepoznavši u njem iznimnu političku pojavu, čovjeka koji je hrvatsku stvarnost 19. stoljeća promatrao takvom pronicavošću i lucidnošću kakve se nisu mogle naći u drugih hrvatskih političara. Krleža ga je poput mnogih drugih književnih i političkih hrvatskih osobnosti prihvatio kao nepomirljivog oporbenjaka, čovjeka koji je bespoštedno dizao svoj glas protiv Beča kao simbol „stopostotne negacije Habsburga“ i Pešte, braneći od nje „žlicu našeg mora i stopu gladnog našeg primorja“, te svih onih koji su nemilice prodavali hrvatske interese za vlastite probitke. Napokon, prihvatio ga je kao čovjeka kojeg je i on doživljavao kao „oca domovine“. Krleža, buntovnik, u Starčeviću je vidio prethodnika u kritici hrvatskoga političkog oportunizma. To svjedoči u vlastitu stvaralaštvu (*Veliki meštar svijju hulja*, *Balade Petrice Kerempuha*) i u svojim esejima (*O patru dominikancu Jurju Križaniću*, *O Kranjčevićевой lirici*, *Predgovor 'Podravske motivima' Krste Hegedušića*, *Prije trideset godina (1917-1947)*, *Teze za jednu diskusiju iz godine 1935*, *Malograđanska historijska shema*, *Stjepan Radić u Beogradu*, *Iz hrvatske kulturne historije*). Autor analizira odnos Miroslava Krleže prema Anti Starčeviću na temelju spomenutih tekstova, nastojeći pokazati koliko je i kako Starčević kao najveći hrvatski puntar i društveni kritičar 19. stoljeća utjecao na njegovu kritičku političku i društvenu misao.

Hrvoje Petrić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

hpetric@ffzg.unizg.hr

Braća Radić i Ante Starčević

U priopćenju su prikazani izabrani aspekti odnosa braće Antuna Radića (1868. – 1919.) i Stjepana Radića (1871. – 1928.), osnivača Hrvatske pučke seljačke stranka (HPSS), prema Anti Starčeviću (1823. – 1896.). Antun Radić se od 1901. pozivao na razne aspekte Starčevićeva djelovanja, što se analizira u ovom priopćenju. Između ostaloga, u članku povodom 10. godišnjice Starčevićeve smrti on mu priznaje „da je u jednoj stvari branio misao, za koju je svaki pravi Hrvat, a to je misao, da Hrvatska ima biti samostalna i slobodna“, no istovremeno smatra da „narod hoće i treba mnogo više“. Antun Radić smatra kako treba pozvati cijeli narod, „na obranu domovine od tuđinaca, ali i na obranu pravice od domaće sile“ ukazujući kako Starčević nije pisao ni rekao „kako bi se cijeli narod pripremio i složio za taj veliki posao“, ukazujući na određen način da je HPSS taj koji će to odraditi. Za razliku od Antuna Radića, za kojega nemamo potvrdu direktnih susreta, Stjepan Radić je kao student prava s Antom Starčevićem razgovarao nekoliko puta (1891. u Krapinskim Toplicama, vjerojatno iste godine u Sisku i dva puta u Zagrebu – jednom vjerojatno 1891. ili 1892., a drugi puta 1892.). Posljednji od tih razgovora analizira se u ovom priopćenju. Kasnije je Stjepan Radić u svojim tekstovima ulazio u kritiku Starčevića priznajući mu da je „jedan od najoriginalnijih i najumnijih naših ljudi“. Stjepan Radić više se puta pozivao na Antu Starčevića. Primjerice, u govoru na Starčevićevom grobu u Šestinama 1922. pozvao se na to da je „Starčević bio preteča onoga što sada proživljavamo: da sav hrvatski narod ima seljački, čovječanski temelj...“, očito shvaćajući koliko je Starčević bio zaslužan za inicijalno formiranje nacionalne svijesti hrvatskoga seljaka. U priopćenju će biti analizirani i drugi aspekti odnosa braće Radić i Ante Starčevića.

Martin Previšić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

martinprevisic@gmail.com

Vaso Bogdanov i Ante Starčević

Vaso Bogdanov (1902. – 1967.) spada među politički aktivne povjesničare međuratnih i poslijeratnih godina. Član KPJ od 1919., Bogdanov se naročito isticao u intelektualnim djelatnostima kao urednik novina i časopisa. U međuratnom sukobu na književnoj ljevici kao suradnik *Pečata* javlja se u obranu Miroslava Krleže. Nakon Drugoga svjetskog rata radi u II. klasičnoj gimnaziji, Državnom arhivu, a od 1949. i na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Njegova historiografska produkcija često se karakterizira kao marksistički orijentirana publicistika. No, njegovo pisanje o Starčeviću iz razdoblja od 1930-ih do 1950-ih godina dosad nije bilo predmetom detaljnije analize, kako u odnosu na tadašnju historiografiju (J. Šidak, J. Horvat), tako ni u odnosu na partijsko-političko čitanje povijesti 19. stoljeća.

Andrej Rahten

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mariboru

ZRC SAZU

andrej.rahten@zrc-sazu.si

Od „vođe sekte“ do „najodličnijeg rodoljuba hrvatskog“: percepcija Ante Starčevića u slovenskom tisku

U središtu je članka analiza djelatnosti Ante Starčevića i hrvatskih pravaša na temelju stajališta vodećih slovenskih političkih novina, prije svega časopisa *Slovenski narod*, *Slovan* i *Edinost*. Slovenska percepcija Starčevića bila je dugo u znaku njegova odnosa prema biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, koji je zajedno s hrvatskim narodnjacima uživao u slovenskim političkim krugovima veliki ugled, pa su u tom kontekstu komentari slovenskih novina prema Starčeviću kao „vođi sekte“ puni kritika i negativnih osuda. Te se kritike odnose prije svega na Starčevićeve metode političkoga djelovanja, dok su njegovi državnopravni ciljevi u načelu prihvatljivi za većinu slovenskih političara. Iznimka su jedino njegove izjave o Slovincima kao „planinskim Hrvatima“, a dugo vremena osuđivana je u slovenskim novinama i njegova navodna odbojnost prema „Kranjcima“. Do velike promjene u izvještajima slovenskih novina dolazi tek nakon formalne pomirbe između Starčevića i Strossmayera u Krapinskim Toplicama u lipnju 1893. godine. Tada u slovenskim novinama nastupa razdoblje priznavanja dugogodišnjih Starčevićevih zasluga u nastojanjima za hrvatsku nacionalnu samostalnost. U tom pogledu kao simpatizer pravaške politike najviše se angažirao slovenski liberalni prvak Ivan Tavčar, koji je bio čest gost na proslavama u Hrvatskoj, a imao je i veliki utjecaj na izvještavanje vodećega liberalnog časopisa *Slovenski narod*.

Drago Roksandić

Centar za komparativnohistorijske
i interkulturalne studije
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
roksandici948@gmail.com

Ante Starčević u „prevratu“, „prevrat“ u Anti Starčeviću 1848./1849.

Naslov ovoga priopćenja treba shvatiti hipotetički, kao izraz profesionalne potrebe da se doprinese kritičkom historiografskom propitivanju tradicijom kumuliranih obavijesti i spoznaja o Anti Starčeviću u 1848. i 1849. godini te učincima iskustava tih godina u njegovu svjetonazorskom i političkom „sazrijevanju“ i opredjeljivanju nakon 1850. godine. Dvadesetpetogodišnjeg Starčevića „preokret“ je zatekao s peštanskim doktoratom filozofije i to u vrijeme kada je već bio odlučio odreći se svećeničkoga poziva, premda je obiteljskom tradicijom i intelektualnim kvalitetama prednjačio među klericima Senjske biskupije. Što se s njime i u njemu zbivalo sljedeće dvije godine u biti je historiografski sporno jer su još uvijek nedovoljno dostupni primarni izvori različitih provenijencija bez kojih se povjesničar nužno kreće u fikcionalnom obzoru. Najbolji primjer tomu je Josip Horvat, inače odličan poznavalac povijesti 1848./1849., ali je on istovremeno i najpoticajniji jer svojom intuicijom zaključuje: „Zapravo Ante Starčević cijeli svoj život razmišlja o slomu 1848. godine, na svojim opažanjima gradeći svoje nove koncepcije i postupke, čitav svoj nazor na svijet i čovjeka.“ (94) Međutim, ključno je pitanje o kakvu se slomu radi. Nisu u pitanju samo neostvorena nada, izražena u pjesmi „Odziv od Velebita“ u *Danici* od 12. svibnja 1848., da će obnoviti Hrvatsku od mora do Mure i od Ljubljane do Jajca, ili razočaranost što za krajiške saborske zastupnike nisu izabrani krajišnici-pučani nego ponajviše krajiški „beamteri“ itd. Starčević se izgleda razišao i sa senjskim biskupom Ožegovićem, kao i s nizom drugih ključnih aktera hrvatske politike 1848. godine, koje će kasnije kolektivno atribuirati „Slavosrbima“. Ništa manje intrigantno nije provjeriti gdje je on te dvije godine sve boravio, što je radio, od čega je živio itd. Na razmeđu historijske i političke antropologije pokušat će se barem skromnim doprinosom unaprijediti historiografske spoznaje o pitanjima koja su nesumnjivo važna za bolje poznavanje Ante Starčevića u hrvatskoj povijesti.

Ivan Samardžija

Leksikografski zavod Miroslav Krleža
ivan.samardzija@lzmk.hr

Starčević i Strossmayer u izdanjima Leksikografskoga zavoda — analiza i interpretacija

Ante Starčević i Josip Juraj Strossmayer istaknute su ličnosti hrvatske povijesti 19. stoljeća koje su zbog svoje iznimne važnosti uvrštene u brojna važna izdanja Leksikografskoga zavoda kroz njegovu povijest i bogatu izdavačku djelatnost od začetaka institucije 1950. godine. Njihova politička antonimija, odnosno antonimija pravaštva i narodnjaštva, čini ih iznimno zanimljivima za proučavatelje povijesti 19. stoljeća. Tekstovi (natuknice) o njima nalaze se u više od 10 važnih enciklopedijskih i leksikonskih tiskanih izdanja Leksikografskoga zavoda objavljenih od 1955., odnosno 1964. godine (7. svezak *Enciklopedije Leksikografskoga zavoda*; I. izd.). Također, tekstovi o njima prisutni su u brojnim internetskim izdanjima Leksikografskoga zavoda (primjerice, *Hrvatska enciklopedija*, *Krležijana* i sl.).

U tekstovima o Starčeviću i Strossmayeru može se pratiti interpretacija njihova lika i djela u izdanjima Leksikografskoga zavoda od vremena Federativne Narodne Republike Jugoslavije, odnosno Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, uzmemo li u obzir da je obrađeni 7. svezak spomenute *Enciklopedije Leksikografskoga zavoda* iz tiska izašao 1964. godine. Osim navedenoga tiskanoga izdanja, veći tekstovi prisutni su u drugome izdanju *Enciklopedije Leksikografskoga zavoda* (1969.), *Enciklopediji Jugoslavije* (1971.), *Općoj enciklopediji Jugoslavenskoga leksikografskoga zavoda* (1981.), *Krležijani* (1999.), *Hrvatskoj enciklopediji* (2008), *Hrvatskoj književnoj enciklopediji* (2012.), te *Leksikonu Antuna Gustava Matoša* (2015.). Manji tekstovi prisutni su u još nekoliko leksikonskih izdanja (primjerice *Hrvatski opći leksikon* iz 1996.). Analizom i interpretacijom spomenutih tekstova dolazi se do shvaćanja sličnosti i različitosti u interpretacijama lika i djela dvojice istaknutih ličnosti u zavodskim izdanjima, pri čemu se naglasak stavlja na pojedine teme poput njihova viđenja ideje ujedinjenja južnih Slavena, njihovih odnosa prema Habsburškoj Monarhiji, ali i njihove svade te naknadne pomirbe 1893. godine.

Dean Slavić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

dean.slavic@gmail.com

Ante Starčević u Budakovoj knjizi *Hrvatski narod u borbi za samostalnu i nezavisnu hrvatsku državu*

Knjiga Mile Budaka jasan je prikaz hrvatske borbe za državnost sa stajališta situacije u tridesetim godinama 20. stoljeća. Publikacija vidi hrvatsku državu, koje u to doba nema, presudnim sredstvom obrane života hrvatskoga naroda. Tekst nema znanstvenih namjera, nego je obilježen svrhom političke promidžbe, pa često ne navodi dokaze za svoje živopisne tvrdnje. Stil je na nekim je mjestima blizak pučkoj pripovijesti ili novinarskom izrazu. S druge strane, niz ocjena događaja i povijesnih osoba i danas izgleda pogođenima. Rečeno se odnosi i na autorovu budućnost, pa Budak između ostaloga dobro vidi neumitnost novoga svjetskog rata. U takvu je surječju Starčević bio bitan za Budaka jer mu posvećuje jedno od 11 poglavlja, ono naslovljeno *Pater Patriae (Otac Domovine)*, što nije dobio ni jedan drugi hrvatski političar. Također, od 188 stranica, 25 ih govori samo o Starčeviću. Ustroj je toga poglavlja kružan, pa počinje i završava grobom u Šestinama. Nakon životopisnih podataka, Budak donosi svoje viđenje osnovica Starčevićeve misli, a onda ih dokazuje i razrađuje navodima iz samih Starčevićevih tekstova. Budak najviše navodi iz predstavljeni Riječke županije (prema Tomislavu Markusu najradikalnija od svih županijskih predstavljeni), zatim rabi i govor u Saboru izrečen 26. lipnja 1861. (program pravaštva) i, konačno, citira iz *Pisama Magjarlocah* (1879. kao knjiga). Nema ni jedne negativne misli. Dapače, ne može se iščitati nikakav kritičan ton. Starčević je istaknut ne samo kao misaoni predvodnik, nego i kao moralni uzor.

Prilog ispituje i narav Budakovih metafora, koje također svjedoče o bitnosti Starčevićeva djela za Budaka. Starčević će tako udariti na protivnike „kao nebeska strijela koja ih je probila, osvijetlila i pokazala pred narodom u svoj njihovoj golotinji“; on je napao na njih kao „velebitska pećina“ (49). Riječ je o mješavini biblijskih i regionalnih izvora, s naglaskom na svjetlu. Sukob svjetla i tame u prikazu Starčevićeve ideje i protivnika vidljiv je već iz samoga početka knjige,

gdje je Starčević označen golemim svjetionikom, a na drugoj je strani mračni i tajnoviti Balkan (5). Knjiga svjedoči o Budakovoj upoznatosti sa Starčevićevim spisima te o dobru izboru navoda iz njegova djela. Najvažnija je uporaba Starčevićeve misli u svrhu dijagnoze bolesti i uspostave terapije. Borba za punu državnost doživjela je težak poraz u desetljeću nakon pojave Budakova teksta. U širem surječju stoljeća Starčevićevo misao je trijumfirala, iako modificirana već i glede samoga ustroja hrvatskoga naroda, kojemu veći dio muslimanskoga korpusa u Bosni ne pripada.

Ivan Smiljanić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ivan.smiljko@gmail.com

Austrija i Francuska kao idejni i geopolitički antipodi u pravaškoj ideologiji Ante Starčevića

Vanjskopolitički i geopolitički aspekti pravaške ideologije Ante Starčevića oblikovani su ponajprije specifičnim unutarnjim okolnostima Habsburške Monarhije i različitim upravnim statusom povijesnih hrvatskih zemalja u njoj. U Starčevićевой misli hrvatski geopolitički položaj očituje se upravo u razmeđi i suprotstavljenosti Austrije i Francuske. Starčević je, dakako, filozofijski učenik Jean-Jacquesa Rousseaua, Charles-Louisa Montesquieua i francuskih enciklopedista, a bio je i pobornik ideja utjelovljenih u Francuskoj revoluciji. Upravo će zbog toga, uz povijesno i državno pravo hrvatskoga naroda na samostalnost, isticati i prirodno pravo ostvarivanja nacionalne slobode. To će imati odjek i u njegovom pozitivnom viđenju uloge francuske nacije u europskoj modernoj povijesti, kao i negativnom viđenju germanskih nacija u njoj, odnosno romanstva i germanstva kao različitih idejnih strujanja u okvirima ondašnje Europe. Prema Starčeviću, ideja slobode i slobodnog naroda prvorazredna je stvar duhovne zbilje, a ne tek puke političke stvarnosti. U povijesnom smislu, ideja je slobode za Starčevića relevantna upravo onako kako je kroz Francusku revoluciju i progovorila. Stoga ishodište Starčevićeve političke filozofije uistinu počiva na načelima Francuske revolucije i na državi kao istinskom obitavalištu ideje nacionalne zajednice slobodnog i suverenog naroda koji kroz slobodu samoga sebe uspostavlja i konstituira. Povoljnom Starčevićevom gledanju na duh francuskoga naroda u prilog ide i njegov stav da je Francuska ona država za koju je smatrao da dostojno drži do poštivanja obveza u okvirima potpisanih međudržavnih i međunarodnih ugovora, što je, uslijed njegova naglašavanja važnosti ideje političkoga legitimizma, ujedno značilo i to da će vladajućoj habsburškoj dinastiji i germanstvu općenito zamjerati iznevjeravanje povijesnih obveza prema hrvatskom narodu sukladnih potpisanim ugovorima (Cetingradska povelja 1527., Hrvatska pragmatička sankcija 1712., vojna bana Jelačića i odluke Hrvatskoga sabora 1848. – 1849., Hrvatsko-ugarska nagodba 1868.). Posljedica takve povijesno-političke procjene o (ne)vrijednosti Austrije i germanstva značit će da je Starčević rješenje geopolitičkih pitanja hrvatskoga naroda htio u velikoj mjeri vezati upravo uz sudbinu Francuske i romanstva.

Nikša Stančić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Na putu od etničkog prema oblikovanju hrvatskog nacionalnog identiteta

Ante Starčević bio je uz Eugena Kvaternika najistaknutiji nositelj ideje o hrvatskom nacionalnom i političkom identitetu u drugoj polovici 19. stoljeća. To je bio ideološki kompleks koji je polazio od shvaćanja da svaka nacija mora radi očuvanja svog nacionalnog identiteta raspolagati svojom državom. Društveni sloj koji je dosljedno prihvaćao takvu ideologiju, koliko god bio glasan u njezinu zastupanju, nije bio dovoljno ni brojan ni snažan da je pokuša ostvariti. Izuzetak je bio Kvaternikov pokušaj iz 1871. godine.

Agneza Szabo

Zagreb

Agneza.szabo@zg.t-com.hr

Dr. Ante Starčević i njegovi politički stavovi u Hrvatskome saboru 1861., te od 1865. do 1867. godine

U radu Hrvatskoga sabora 1861., te od 1865. do 1867. godine, dr. Ante Starčević izraziti je protivnik višestoljetne austrijske politike prema Hrvatskoj, iza koje je stajao bečki dvor i, dakako, kruna u osobi kralja. Zato je nakon događaja 1848. izbjegavao svaku moguću nagodbu s njom. Premda je u radu Sabora 1861. zajedno s Eugenom Kvarernikom zastupao ideju pune nacionalne slobode i državne nezavisnosti ("ni pod Beč, ni pod Peštu, nego slobodna i samostalna Hrvatska"), ipak je u postojećim okolnostima okretanje hrvatske politike prema Ugarskoj i nagodbu s njom smatrao manje opasnom za Hrvatsku, štoviše dobrim rješenjem, ako bi se ona utanačila na temelju sankcioniranoga zakona 42/1861.

Budući da se uvjeti članka 42/1861. nisu poštivali, kao i zbog nedosljednosti hrvatske politike koja na kraju uslijed niza europskih okolnosti i nije imala drugoga izbora, što Starčević nije opravdavao, ili možda bolje reći nije želio razumjeti, on je otklonio svako sudjelovanje pri utanačenju takove Hrvatsko-ugarske nagodbe, koja je ipak pridonjela da se Hrvatska nije "utopila" u dualističkome moru, sačuvavši bitne elemente državnosti. Kasnije je Starčević oštro napadao Narodnu (Liberalnu) stranku i njezine vođe, osobito Strossmayera kao glavnoga krivca za loše utanačenu Nagodbu (1868.), jer se unioniste nije usudio javno politički vrijeđati.

U navedenim okolnostima vrijedna su Starčevićeva stajališta u svezi s gorućim pitanjima teritorijalne cjelovitosti hrvatskih zemalja, u kojima je uz različite opcije u tijeku svoga političkoga rada, također ustrajao do kraja života. Drugim riječima, Starčević u radu spomenutih sabora nije želio pristajati, pa i unatoč neizbježnim povijesnim i političkim okolnostima, da bilo tko Hrvatskoj kroji njezinu politiku, te da u svojem interesu krši njezina suverena prava na koja, kako je bio uvjeren, imaju pravo i malobrojni narodi, među kojima je i Hrvatska.

Antea Tokić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

antea.tokic@gmail.com

Ljerka Kuntić

— predvodničko istraživanje rane faze

Stranke prava

Ljerka Kuntić (1923. – 1991.) jedna je od prvih istraživača Stranke prava u modernoj hrvatskoj historiografiji. Odmah po diplomiranju 1950. zaposlena kao asistentica, nakon obrane doktorske disertacije s temom *Vanjskopolitički pogledi pravaša od 1858. do 1871. godine* 1961. postaje docenticom na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, gdje radi do umirovljenja. Stranka prava ostala joj je u fokusu, tema kojoj je posvetila gotovo sav svoj znanstveni rad: razvoju politike samoga Ante Starčevića i njegovu predvođenju pravaša, no prvotno i osobito djelovanju Eugena Kvaternika. U izlaganju se nastoje iznijeti karakteristike njezina pristupa temi, a cjelokupnu se produkciju Ljerke Kuntić smješta u okvire tadašnje hrvatske historiografije i povijesnoga trenutka. Dotiče se pojedinih originalnih zaključaka njezine, nažalost neobjavljene, disertacije, zadržavajući se pritom na polemikama i osporavanju nekih ranijih navoda Šegvića i Nehajeva. Iako se (kako i Kuntić donosi) vanjskopolitičko djelovanje stranke zapravo svodilo na Kvaternikovu aktivnost, postojanje komunikacijske linije Kvaternik – Starčević dopušta joj govoriti o „strankinoj“ vanjskoj politici i do 1868. godine. Stoga se istraživanje Ljerke Kuntić o Kvaterniku valorizira kao važna karika u rasvjetljavanju povijesti Stranke prava općenito: odnosno razlikâ i sličnosti između njezina dva pola u najranijemu razdoblju. Također, posebno se osvrće na njezinu produkciju 1971. godine. Uz priređivanje i izdavanje Kvaternikovih spisa, tada Kuntić istupa i s nizom popularno-znanstvenih članaka, te piše scenarije za radio-emisije.

Jure Trutanić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

jtrutanic@hrstud.hr

Ante Starčević i hrvatsko državno pravo u ideološkom sustavu don Mihovila Pavlinovića

Istaknuti političar i ideolog dalmatinskoga narodnjaštva don Mihovil Pavlinović već je u razdoblju 1868. – 1870. iskazivao uključivost prema idejama Ante Starčevića i Eugena Kvaternika, o čemu svjedoče njegovi spisi i korespondencija. Unatoč veoma značajnim neslaganjima s pravaškom ideologijom, napose Starčevićevim nastupom i političkom metodom, Pavlinović je u svoj ideološki sustav unosio značajne elemente te ideologije. Pavlinovićeva evolucija primjetna je u postupnom premještanju težišta s jugoslavenski obojenoga prirodnoga prava na hrvatsko državno pravo, koje je u njegovoj dotadašnjoj, ranoj, fazi bilo prisutno ponajprije kao legalno sredstvo u službi sjedinjenja Dalmacije s prekovelebitskom Hrvatskom. Ta je promjena bila uvjetovana vanjskopolitičkim okolnostima i temeljitom unutrašnjom reorganizacijom Habsburške Monarhije, ali i njegovim kritičkim promatranjem razvoja hrvatsko-srpskih odnosa u Dalmaciji. Njome je Pavlinović uspio dinamizirati nacionalno-integracijski proces u pokrajini, uvesti ga u novu fazu i hrvatsku naciju unutar-slavenskom diferencijacijom jasnije odrediti prema srpskim državno-nacionalnim težnjama. Pritom se Pavlinović nikada nije u potpunosti odrekao jugoslavenskih nadogradnji niti stranačkoga pripadništva Narodnoj stranci. Ipak ga se u literaturi naziva „pravašem prije Prodana“ i sličnim atributima, a pojedini njegovi suvremenici otišli su i korak dalje, pa Sava Bjelanović, prvo pero *Srpskoga lista*, prenosi usporedbu o Pavlinoviću kao „Starčeviću u blažijoj formi“. S druge strane, Ante Starčević spomenuo je Pavlinovića nakon njegove smrti kao „dalmatinskoga Slavoserba“ koji je pisao protiv pravaša, istovremeno se pozivajući na Stranku prava. Osim što proizlaze iz različitih perspektiva njihovih autora, takve ocjene rezultat su specifičnoga Pavlinovićeva djelovanja koje prelazi okvire vlastite stranke, ali ipak ostaje uz nju čvrsto privezano, uz nastojanje da narodnjaci usvoje dio pravaškoga programa i provedu ga na polju praktične politike. Na temelju komparativne analize Pavlinovićevih programatskih govora u Jelsi (1868.) i Imotskom (1870.) te programatskih tekstova Ništo

lieka mlogim ranam (1862.), Hrvatska misao (1869.), Hrvatski razgovori (1877.) i Hrvatski razmišljaji (1884.), iz kojih se iščitava njegova postupna evolucija, ispitat će se mjesto osobe Ante Starčevića i hrvatskoga državnog prava u ideološkom sustavu Mihovila Pavlinovića. Rezultati će se usporediti sa zaključcima opširne dosadašnje historiografske produkcije o tematiziranom aspektu Pavlinovićeve ideologije.

Vlatka Vukelić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

vvukelic@hrstud.hr

Ante Starčević — idejni uzor za rješenje nacionalnoga pitanja unutar Lukasova kruga

Filip Lukas (1871. – 1958.) dio svog radnog i intelektualnog opusa ostvario je u domovini, dok je drugi dio stvaranja i intelektualnoga promišljanja bio prisiljen realizirati u emigraciji. Bio je dugogodišnji predsjednik Matice hrvatske (1928. – 1945.), što je ujedno bila i dužnost koja ga je pozicionirala kao predvodnika okupljanja hrvatske nacionalističke inteligencije. S te se pozicije prometnuo i u ideologa hrvatske borbe za nezavisnu državu uoči Drugoga svjetskog rata. U tom je razdoblju kao javno angažirani intelektualac dokazivao da je „hrvatski narod nezavisna etno-politička zajednica”. Po količini i tematici objavljenih djela u ovom razdoblju, ali i utjecaju na mladu inteligenciju, Filipa Lukasa možemo smatrati kulturno-znanstvenim trijumvirom, zajedno s hrvatskim geopolitičarima i nacionalnim ideolozima Ivom Pilarom i Milanom Šufflayem. Poveznica između njih temeljila se na znanstvenom, kulturnom, društvenom i javnom radu, lišenom jasno omeđenih političkih predznaka. To je kao okvir djelovanja jedino i bilo moguće, s obzirom na stanje sloboda u Kraljevini Jugoslaviji.

Iako je Lukas prvotno bio sklon jugoslavenskoj ideji, kroz godine jasnijega znanstvenog formiranja, ali i otegotnih društveno-političkih okolnosti u Kraljevini Jugoslaviji, u svom djelovanju posvetio se izgradnji kulturno, društveno i geografski samostalne hrvatske države. Prorežimski intelektualci u Kraljevini Jugoslaviji, među kojima je bio i velik broj etničkih Hrvata, trebali su etablirati ideje unitarnoga jugoslavenstva koje imaju historijsku i kulturnu podlogu. Međutim, represija na svim društveno-političkim poljima ostavila je „kulturni unitarizam“ neostvarenim. Iako režim nije prezao ni od likvidacija intelektualaca (Šufflay, Pilar?), hrvatska inteligencija nije šutke gledala na procese koji su se u državi odvijali. Bili su aktivni stvaratelji novoga, prohrvatskoga koncepta koji je postao okvir rješavanja nacionalnoga pitanja. Cilj je Lukasova kulturnoga, ali i znanstvenoga djelovanja bio dekonstruirati nametnutu i gotovo silom nametnutu teoriju o

narodnom jedinstvu te definirati Hrvate kao poseban narod, u čemu se vidi jasna poveznica s nekim Starčevićevim idejama i konceptima državnosti. Lukas prikazuje jugoslavenski narod političkom fikcijom, kroz što mu se posljednično nametnulo i pitanje postojanja jugoslavenske države.

Kraljevski jugoslavenski režim spremao je atentat na Filipa Lukasa, ubojstvom mu je prijetio ustaški režim, a komunističke vlasti u odsutnosti su ga osudile na smrt. Njegov govor održan na komemoraciji prigodom 41. godišnjice smrti Ante Starčevića, održan 28. veljače 1937., najbolji je dokaz Lukasova intelektualnoga djelovanja, poimanja društvenoga uzora i sličnosti s nekim Starčevićevim idejama u traženju rješenja za hrvatsko nacionalno pitanje.

UPUTE ZA PISANJE PRILOGA U POSEBNOM BROJU *RADOVA ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST* POSVEĆENOM ANTI STARČEVIĆU

Upute autorima i suradnicima *Radova Zavoda za hrvatsku povijest* (od sveska 43, godina 2011)

Radovi *Zavoda za hrvatsku povijest* Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu su godišnjak koji od 1971. objavljuje istraživačke, teorijske i metodološke radove iz povijesti i srodnih znanosti. Uredništvo prima radove pisane na hrvatskom ili na nekom od svjetskih jezika (engleskom, francuskom, njemačkom, talijanskom), a prihvaćaju se i prilozi na bošnjačkom, crnogorskom i srpskom jeziku. Prihvaćaju se i radovi na makedonskom i slovenskom, ali se prije objavljivanja osigurava njihov prijevod na hrvatski jezik. Uredništvo zadržava pravo odabira radova pristiglih na stranim jezicima. Rok za predaju znanstvenih radova je 1. svibnja, a manjih priloga 1. lipnja.

Radovi se svrstavaju u sljedeće kategorije:

- izvorni znanstveni rad: sadrži još neobjavljene rezultate znanstvenih istraživanja;
- znanstvena bilješka: sažet rad sa svim obilježjima izvornog znanstvenog rada, ali koncentriran na uzak, specijalistički problem i stoga kratak
- pregledni rad: donosi analizu i kritičku ocjenu već objavljenih radova o nekom području upućujući na moguća daljnja istraživanja;
- stručni rad: donosi rezultate obrade podataka poznatim metodama ili jednostavno prenosi informacije bez originalnih pogleda ili novih spoznaja da bi se one širile i primjenjivale;
- prethodno priopćenje: sadrži preliminarne rezultate opširnijih istraživanja koji zahtijevaju brzo objavljivanje;
- objava građe: prva ili temeljito revidirana objava arhivskih pisanih i drugovrsnih izvora za povijesno istraživanje, znanstvena ili stručna; znanstvena je ako je obrada građe iziskivala visok stupanj primjene specijalističkog znanja s područja pomoćnih povijesnih znanosti, detalje objavljene građe sustavno prati kritički komentar; stručna je ako je obrada građe bila manje zahtjevna, a ona se prezentira bez sustavnog kritičkog komentara.

Kategoriju rada može predložiti autor, ali konačnu odluku na prijedlog recenzenta donosi Uredništvo. Radovi također objavljuju prijevode, recenzije, prikaze, reagiranja/diskusije, obavijesti i slično.

Ne prihvaćaju se već objavljeni radovi i oni koji su već ponuđeni drugom časopisu.

Uredništvo pridržava pravo prilagoditi tekst propozicijama časopisa i pravilima hrvatsko-

ga književnoga jezika ili vratiti rad autoru na prilagodbu. Uredništvo za prihvaćeni rad osigurava dvije neovisne recenzije prema standardnom recenzijskom postupku prema kojem se ne otkrivaju ni identitet autora recenzentu ni recenzenta autoru.

Radovi se predaju u jednom primjerku i ne vraćaju se. Tekst rukopisa može se predati u ispisu, na CD-u ili u privitku elektroničke pošte. Tablice i ostali slikovni materijal dostavljaju se odvojeno, s uputama gdje ih valja smjestiti unutar rukopisa.

Dostavljeni radovi moraju biti u inačicama MS Word (ili u nekom od programa kompatibilnih s MS Wordom) isključivo u obliku slova Times New Roman (odnosno Times New Roman CE) veličine slova 12, prored 1,5 redak, s centriranim naslovom teksta, dok je ostali tekst poravnan, a prva linija odlomka uvučena za pet slovnih mjesta (0,5 cm). Ako se koristi neki poseban oblik slova, potrebno ga je priložiti.

Rad treba opremiti kraćim sažetkom na hrvatskom jeziku (do 1000 znakova) te dužim sažetkom na svjetskom jeziku (engleskom, njemačkom, talijanskom, francuskom) s prevedenim naslovom i bibliografijom (naputak za bibliografske jedinice v. niže), uz jedan sažetak koji svakako mora biti na engleskom jeziku. Treba navesti do deset za rad ključnih riječi (i/ili izraza) na jezicima članka i sažetaka. Podaci o autoru (ime i prezime, ustanova, adresa, e-adresa) navode se u zaglavlju ispred teksta.

Upute za pisanje bilježaka:

Znanstvene bilješke pišu se na dnu stranice (*sub calce*, tzv. podrubne odnosno podnožne bilješke, eng. *footnotes*, njem. *Fussnoten*)

u numeričkom slijedu (1,2,3...), odvojene separatorom (razdjelnikom) od glavnog teksta. Oblik slova u bilješkama je Times New Roman (odnosno Times New Roman CE), veličina slova 10, prored jednostruk (1 redak), tekst poravnan do rubnika.

Referencije na literaturu:

Na historiografska djela referira se u jedinstvenom slijedu prezimenom autora odnosno urednika ili priređivača, godinom izdanja i brojem stranice. Dvije ili više referencija navedenih u bilješci u nizu odvajaju se točkom-zarezom.

Primjeri:

JANEKOVIĆ RÖMER 2007:118.

NAZOR I LADIĆ 2003:56.

JAKIĆ-CESTARIĆ 1972:132; KARBIĆ 2000:45.

Ako se u bilješkama citira više autora istog prezimena, uz prezime se donosi inicijal imena:

V. KLAIĆ 1978:24.

N. KLAIĆ 1975:37.

Ako se nominalna godina izdavanja časopisa razlikuje od stvarne, navode se obje, a stvarna se donosi u zagradi poslije nominalne:

KUNTIĆ-MAKVIĆ 2006 (2008):244.

Ako se navodi više radova istog autora objavljenih iste godine, označava ih se dodavanjem malog slova abecednim redom nakon godine izdanja. Primjeri:

MARGETIĆ 2005A:720.

MARGETIĆ 2005B:95.

Referencije na djela starih pisaca

Na djela starih pisaca referira se izravno, kraticom latinskog oblika piščeva imena, kraticom naslova njegovog djela i brojčanim oznakama mjesta u djelu. Primjerice, za Ksenofontovu Anabazu i za Vergilijevu Eneidu:

Xen. Anab. I, 8.

Verg. Aen. I, 335

Brojčane su oznake univerzalne i vrijede u svakom izdanju izvornika i prijevoda dotičnog djela.¹

Kratice piščeva imena i naslova uvijek su u kurzivu / italiku. Ako je piscu sačuvano samo jedno djelo, navodi se samo kratica njegova imena. Primjeri su Tukidid (*Thucyd.*) i Tit Livije (*Liv.*) Kad djelo nije autorsko (dopunjavalo se i prilagođavalo više stoljeća) ili ne znamo tko mu je autor, navodi se samo kratica naslova (Antoninov itinerarij: *Itin. Ant.*).

- 1 Ako je tekst nekoga starog djela u vridnim prvim izdanjima bio različito raščlanjen, moderan će izdavač usporedno donijeti sve sustave brojčanih oznaka i time povećati uporabljivost svojega izdanja.
- 2 Aktualni oblik kratica za mjesta iz Starog i Novog zavjeta v. u prilogu izdanja Biblija: Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz 'La bible de Jérusalem, ur. A. Rebić, J. Fućak, B. Duda, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1994.
- 3 Opširnije razjašnjenje o kraticama i normama za bibliografske jedinice usp. u Bruna Kuntić Makvić. Pisani izvori u službi arheološkog istraživanja. *Scripta et effusiones: nastava. Opuscula archaeologica* 30, 2006 (2008): 225-267. Ovdje se traži nešto drugačiji oblik bibliografske jedinice, da bi bio u skladu s oblicima bibliografskih jedinica koji su propisani za literaturu.

Po istim se načelima izravno referira na Bibliju,² životopise svetaca i djela srednjovjekovnih pisaca. Na neka se vrijedna djela, međutim, referira iznimno često, pa su već odavna u znanstvenoj literaturi uobičajene posve sažete kratice. Primjerice, na priručnik O upravljanju Carstvom bizantskog cara Konstantina Porfirogeneta može se referirati kao

Const. Porph. De admin. imp. 29, 80-81 (140),

ili

DAI 29, 80-81 (140).

Na Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika splitskog arhidakona Tome može se referirati kraticom njegova imena

Thom. Arch. X

ili kraticom skraćenog naslova njegovog djela (*Historia Salonitana*):

HS X.

Kratice se mogu kreirati po ovim načelima ili ih se može preuzeti iz priručnika za citiranje, popisa autora i djela u velikim rječnicima, mjerodavne literature.³

Referencije na arhivske i rukopisne izvore

Državni arhiv u Zadru, Općina Korčula, 28/53.6, fol. 20v.

Bibliothèque nationale de France, MS lat. 12947, fol. 1r.

Upute za pisanje bibliografskih jedinica:

Na kraju rada obvezna je bibliografija s cjelovitim bibliografskim podacima. Unutar bibliografske jedinice drugi red je pomaknut udesno za pet slovnih mjesta (0,5 cm), što se podešava u opciji Paragraph (Odlomak), Indentation (Uvlačenje). Bibliografske su stavke međusobno razmaknute jednim praznim mjestom.

I. KNJIGA

Prezime autora/autorice, ime autora/autorice. Godina izdanja. Naslov.

Mjesto izdanja: nakladnik.

JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka. 2007.

Maruša ili suđenje ljubavi. Bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika.

Zagreb: Algoritam.

U slučaju dvoje ili više autora, drugi i idući se navode imenom i prezimenom, ali bez razdvajanja zarezom.

NAZOR, Ante, Zoran Ladić. 2003. Povijest Hrvata: ilustrirana kronologija. / History of Croats: illustrated chronology. Zagreb: Multigraf.

2. IZDANJE DJELA STAROGA PISCA

Glavni dio piševa imena ili naslova djela

(Striktano prema naslovu izdanja). **Godina izdanja: Ime pisca, naslov djela** (ako je izdanje dvojezično i naslovljeno tako da se to vidi, obvezatno na oba jezika). **Ime i prezime priređivača, prevoditelja, autora popratne opreme (komentara, uvodne studije...).** **Mjesto izdanja: nakladnik.**

Marcelin 2006: Marcellini viri clarissimi comitis Chronicon – Prejasni muž komes Marcelin, Kronika. H. Gračanin, B. Kuntić-Makvić [Biblioteka Latina & Graeca XXXVI]. Zagreb: Latina & Graeca.

Ovakva se pozivna kratica i bibliografska jedinica uvršćuju i koriste kad je za sadržaj rada bitno kojim se izdanjem autor koristio, raspravljali o verziji teksta starog pisca ili osobinama prijevoda, želi li se pozvati na konkretno prevodilačko rješenje, komentar, uvodnu studiju ili informacije iz uvodne studije. U potonjem slučaju oblikuje i posebnu bibliografsku jedinicu za autora prijevoda, uvodne studije i dr., i u njoj se poziva na bibliografsku jedinicu izdanja, npr.:

GRAČANIN, Hrvoje. 2006. Komes Marcelin i njegova Kronika, Marcelin 2006: 5-54

KUNTIĆ-MAKVIĆ, Bruna. 2006.

Kronika komesa Marcelina kao istraživački izazov.

U Marcelin 2006: 55-71.

3. ČLANAK U ČASOPISU.

Prezime autora, ime autora. Godina. Naslov članka. Naslov časopisa broj sveska: paginacija članka.

JAKIĆ-CESTARIĆ, Vesna. 1972. Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena. Radovi Instituta JAZU u Zadru 19: 99-170.

Ako je broj sveščića različit od broja godišta/sveska, onda godište prethodi sveščiću.

BENYOVSKEY, Irena. 2005. Gospodarska topografija Trogira u srednjem vijeku.

Povijesni prilozi 24/28: 23-44.

Ako se nominalna godina izdavanja časopisa razlikuje od stvarne, onda se u literaturnoj referenciji u bilješci kao i u bibliografiji navodi i nominalna godina i poslije nje stvarna u zagradi. Na primjer:

KUNTIĆ-MAKVIĆ 2006 (2008): 227.

Kuntić-Makvić, Bruna. 2006 (2008).

Pisani izvori u službi arheološkog istraživanja. Scripta et effusiones: nastava. Opuscula archaeologica 30: 225-267.

4. ČLANAK U ZBORNIKU RADOVA

Prezime autora, ime autora. Godina. Naslov članka. U naslov zbornika u kurzivu, ime urednika zbornika, paginacija rada u zborniku. Mjesto izdanja: nakladnik.

MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana. 2005.

Splitski srednjovjekovni književni krug.

U Raukarov zbornik, ur. Neven Budak,

157-173. Zagreb: Filozofski fakultet

Sveučilišta u Zagrebu, FF press, Odsjek

za povijest.

Ako se koriste dva ili više priloga iz istog zbornika radova, onda se u predmetnim bibliografskim jedinicama referira na urednika odnosno priređivača zbornika, a ta se referencija potom u popisu literature razrješuje prema napatku za navođenje knjiga. Primjerice:

LEVAK, Maurizio. 2005. Tragovi društvenog ustroja istarskih Slavena u ranom srednjem vijeku. U Budak 2005: 55-73.

NIKOLIĆ, Zrinka. 2005. Najstarija slavenska naselja u južnoj Italiji. U Budak 2005: 75-82.

BUDAK, Neven (ur.). 2005. *Raukarov zbornik*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, FF press, Odsjek za povijest.

Ako zbornik radova ima više urednika odnosno priređivača, onda se referencija izvodi na sljedeći način:

JOVANOVIĆ, Neven. 2009. Avaritia i inflacija: percepcije ekonomskih pojava u preambuli Edikta o cijenama. U CAMBI, BELAMARIĆ I MARASOVIĆ 2009: 553-580.

LALOŠEVIĆ, Vesna. 2009. Dioklecijanov lik u Muci četvorice ovjenčanih. U CAMBI, BELAMARIĆ I MARASOVIĆ 2009: 581-595.

CAMBI, Nenad, Joško BELAMARIĆ, Tomislav MARASOVIĆ (ur.). 2009. Dioklecijan, tetrarhija i Dioklecijanova palača o 1700. obljetnici postojanja - Zbornik radova / *Diocletian, Tetrarchy and Diocletian's palace on the 1700th Anniversary of Existence - Proceedings* [Biblioteka knjiga Mediterana 54]. Split: Književni krug.

5. ČLANAK U NOVINAMA

Prezime autora, ime autora. Godina. Naslov članka. Naslov novina (mjesto izdanja - neobavezno), točan datum, paginacija (neobavezno).

RAPANIĆ, Željko. 1988. Prior Formin i njegove žene. *Slobodna Dalmacija*, 30. prosinca 1988.

6. ČLANAK U ENCIKLOPEDIJI ILI LEKSIKONU

Naslov enciklopedije, br. izd. (eventualno), s. v., „naslov natuknice“.

Enciklopedija Jugoslavije, 2. izd., s. v., „Hrvati“. Potpisani duži članci moraju se navesti pod autorovim imenom:

ŠIDAK, Jaroslav. „Hrvati. Historija“. U Enciklopedija Jugoslavije, 2. izd.

Specijalizirane enciklopedije, leksikoni i rječnici mogu se navesti kao knjige.

Leksikon antičkih autora. 1996. Priredio Dubravko Škiljan. Zagreb: Latina & Graeca, Matica hrvatska.

7. NEOBJAVLJENI RUKOPISI I ARHIVSKI IZVORI

Navesti ime arhiva, arhivskog fonda ili zbirke, te, ako postoji, oznaku arhivske jedinice.

Bibliothèque national de France, MS lat. 12947.

Državni arhiv u Zadru. Općina Korčula. Kut. 28.

8. MAGISTARSKI RAD

ILI DOKTORSKA DISERTACIJA

Prezime autora, ime autora. Godina obrane. Naslov rada. Vrsta rada. Akademska institucija gdje je rad obranjen.

KARBIĆ, Damir. 2000. *The Šubići of Bribir: A Case Study of a Croatian Medieval Kindred*. Ph.D. diss., Central European University.

9. PRIOPĆENJE SA SKUPA

Prezime autora, ime autora. Godina kada je održan skup. Naslov priopćenja. Priopćenje sa znanstvenog skupa, naslov skupa, mjesto skupa, vrijeme kada je održan.

NIKOLIĆ, Zrinka. 2004. Obitelji zadarskih nadbiskupa od 12. do 14. stoljeća. Priopćenje sa znanstvenog skupa Sedamnaest stoljeća zadarske Crkve, Zadar, 16–18. II. 2004.

10. ELEKTRONIČKA DOKUMENTACIJA

Uz ostale podatke potrebno je navesti točnu internetsku adresu te zadnji datum posjeta.

Corpus Scriptorum Latinorum. Baza podataka latinskih pisaca
<http://www.forumromanum.org/literature/index.html> (posjet 30.7.2008).

Internet Medieval Sourcebook. <http://www.fordham.edu/halsall/sbook.html> (posjet 30.7.2008, posljednji put mijenjan 10.12.2006).

BUKLIJAŠ, Tanja. 2002. Kuga: nastajanje identiteta bolesti. *Hrvatska revija* 2/2: 90–95 <http://www.matica.hr/HRRevija/revija052.nsf/AllWebDocs/kuga> (posjet 30.7.2008).

Bibliografske jedinice istog autora se navode u kronološkom slijedu. Nedatirana djela ili ona koja su u tisku slijede nakon datiranih radova. Ako se citira više radova istog autora objavljenih iste godine, razlikuju se po malim slovima abecede (a, b, c...) u kurentu nakon godine izdanja. Poredak radova istog autora izdanih iste godine ovisi o početnom slovu naslova.

MARGETIĆ, Lujo. 2005a. Brak na bosanski način ("si sibi placuit"). *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 55/3–4: 717–731.

MARGETIĆ, Lujo. 2005b. Etnogeneza Slavena. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 43: 89–143.

Poželjno je naznačiti i ako je knjiga, zbornik radova ili izdanje izvora dio niza. Podatak, u kurentu i odvojen uglatom zagradom, dolazi poslije naslova, a prije mjesta izdavanja ako je riječ o knjizi ili zborniku radova odnosno poslije imena priređivača, autora prijevoda i/ili priloga ako je riječ o izdanju izvora. Primjerice:

CARDELLE DE HARTMANN, Carmen. 1994. *Philologische Studien zur Chronik des Hydatius von Chaves* [Palingenesia 47]. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Ioannis Malalae Chronographia. Hans Thurn [Corpus fontium historiae Byzantinae 35]. Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Autori su dužni u bibliografiji zasebno navesti stalne i česte kratice korištene u tekstu, izvedene sukladno mjerodavnoj literaturi. Kratiti se mogu nazivi časopisa i nizova, a u referenciji kratica stoji u kurzivu. Na primjer:

BENYOVSKEY, Irena. 2005. *Gospodarska topografija Trogira u srednjem vijeku*. PP 24/28: 23–44.

Kratica se razrješuje navođenjem punog naziva časopisa ili niza i mjesta izdanja. Primjerice:

PP *Povijesni prilozi*, Zagreb

MGH AA *Monumenta Germaniae Historica, Auctores Antiquissimi*, Berlin

Radovi se dostavljaju na adresu časopisa:

Zavod za hrvatsku povijest (Za Radove)

Filozofski fakultet Zagreb

Ivana Lučića 3

HR-10000 Zagreb

ili na elektroničku poštu glavnog urednika:

ivbrbic@ffzg.hr

POPIS SUDIONIKA

red. prof. dr. sc. Pavo Barišić (Zagreb)
doc. dr. sc. Boris Beck (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Ante Bralić (Zadar)
Tomislav Brandolica (Zagreb)
dr. sc. Ivan Brlić (Gospić)
dr. sc. Dinko Čutura (Zagreb)
akademik Stjepan Ćosić (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Dragan Damjanović (Zagreb)
izv. prof. dr. sc. Tomislav Galović (Zagreb)
dr. sc. Matko Globačnik (Zagreb)
dr. sc. Filip Hameršak (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Željko Holjevac (Zagreb)
dr. sc. Marijana Horvat (Zagreb)
dr. sc. Tomislav Jonjić (Zagreb)
dr. sc. Željko Jozić (Zagreb)
Adrian Knežević (Gospić)
dr. sc. Arijana Kolak Bošnjak (Zagreb)
doc. dr. sc. Bruno Kragić (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić (Zagreb)
Filip Lenić (Zadar)
Leo Marić (Delnice)
Luka Marković (Split)
red. prof. dr. sc. Stjepan Matković (Zagreb)
Lucija Mihalek (Zagreb)
Veronika Novoselac (Zagreb)
Ivana Obadić (Zagreb)
dr. sc. Branko Ostajmer (Zagreb)
mr. sc. Božidar Petrač (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Hrvoje Petrić (Zagreb)
izv. prof. dr. sc. Martin Previšić (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Andrej Rahten (Ljubljana)
professor emeritus Drago Roksandić (Zagreb)
izv. prof. dr. sc. Ines Sabotič (Zagreb)
Ivan Samardžija (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Dean Slavić (Zagreb)
Ivan Smiljanić (Zagreb)
akademik Nikša Stančić (Zagreb)
dr. sc. i dr. h. c. Agneza Szabo (Zagreb)
doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Ivica Šute (Zagreb)
Antea Tokić (Zagreb)
izv. prof. dr. sc. Domagoj Tončinić (Zagreb)
red. prof. dr. sc. Marko Trogrlić (Split)
Jure Trutanić (Zagreb)
izv. prof. dr. sc. Vlatka Vukelić (Zagreb)

**Znanstvenu manifestaciju financiraju
i materijalno pomažu:**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest
Filozofskoga fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatski državni arhiv

**ANTE STARČEVIĆ
LIK — DJELO
— HISTORIOGRAFIJA**

Nakladnici
Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83a, 10 000 Zagreb

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
FF-press
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Za nakladnike
akademik Stjepan Ćosić
izv. prof. dr. sc. Domagoj Tončinić

Urednici
doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić
Nikolina Šimetin Šegvić
Jure Trutanić

Oblikovanje naslovnice i dizajn
Tomislav Vlainić

Lektura i korektura
Jure Trutanić

Tisak i uvez
Studio Moderna d.o.o.

Naklada
70 primjeraka

svibanj 2023.